

БОРОТЬБА З КОНТРАБАНДОЮ ТА ПОРУШЕННЯМИ МИТНИХ ПРАВИЛ

УДК: 342:951:351.713:339.543 (477)

*О.В. Серих,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Міжнародний гуманітарний університет*

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ

Постановка проблеми. Погіршення соціально-економічної ситуації в Україні негативно позначається на криміногенній ситуації і зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до розв'язання проблем у сфері профілактики правопорушень, у тому числі у митній сфері.

У Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р [1] зазначається, що на сьогодні спостерігається тенденція до збільшення масштабів криміналізації основних сфер життєдіяльності населення. Поряд із зменшенням кількості вчинених злочинів середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів спостерігається тенденція до збільшення кількості правопорушень у сфері економіки.

За даними Державної фіскальної служби України, протягом січня-червня 2014 року порушено 7,7 тис. справ про порушення митних правил на суму понад 274,5 млн гривень. З них в 4,2 тис. справ реально вилучено предмети правопорушень на суму понад 143,3 млн гривень [2].

Комплексне розв'язання цих проблем можливе лише за умови вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики порушень митних правил.

Профілактика порушень митних правил реалізується через систему заходів, серед яких важливе значення мають заходи цілеспрямованої дії на конкретну фізичну

особу. Ці заходи як один із видів профілактики є важливою формою боротьби з порушеннями митних правил. Порушення митних правил – це індивідуальний акт поведінки особи, обумовлений певними чинниками, які перш за все необхідно нейтралізувати або усунути.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема профілактики адміністративних правопорушень займалися такі вчені, як Д. М. Бахрах, І. П. Голосніченко, Ю. М. Дьомін, С. Ю. Дьоміна, Є. В. Додін, О. І. Остапенко, С. Д. Подлінев, В. І. Ремньов та ін. Окремі аспекти профілактики порушень митних правил досліджували С. В. Ківалов, О. В. Константа, Б. А. Кормич, Д. В. Приймаченко, В. В. Прокопенко та ін. У кандидатських дисертаціях С. О. Баранова, І. М. Романенко розкрито питання індивідуальної профілактики попередження порушень митних правил.

Разом з тим, можна констатувати, що науковці у своїх дослідженнях ще недостатньо уваги приділяють заходам щодо недопущення залучення до протиправної діяльності конкретних осіб, схильних до девіантної поведінки у митній сфері. На сьогодні відсутні комплексні дослідження видів, форм, методів, суб'єктів і об'єктів індивідуальної профілактики порушень митних правил.

У зв'язку з цим, **метою статті** є визначення заходів індивідуального впливу на конкретну фізичну особу – порушника митних правил та з'ясування місця індивідуальної профілактики у системі заходів профілактики порушень митних правил.

Результати дослідження. Поняття профілактики правопорушень використовується для визначення такого виду державної і суспільної діяльності, який спрямований на попередження і недопущення порушення механізму правового регулювання поведінки окремих членів суспільства. Така діяльність реалізується через систему цілеспрямованих заходів, що забезпечують ефективне функціонування всіх галузей права, що регулюють суспільні відносини у всіх сферах соціального життя: соціально-економічній, політичній, культурній тощо. Профілактичні заходи у кожній із цих сфер спрямовані на усунення або нейтралізацію причин та умов, що породжують елементи дезорганізації механізму правового регулювання поведінки суб'єктів у тих або інших сферах суспільних відносин, на ліквідацію обставин, які сприяють порушенням норм права, на переорієнтацію особи, яка здатна вчинити або вчинила правопорушення.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «профілактика порушень митних правил». На думку І. М. Романенко, «профілактика порушень митних правил – це соціально спрямована діяльність державних органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з виявлення та нейтралізації причин та умов, які призводять до вчинення порушень митних правил та ліквідації адміністративної деліктності з метою забезпечення прав та свобод громадян, тобто профілактика порушень митних правил – це багаторівнева система заходів, що спрямована на мінімізацію або нейтралізацію причин і умов, які призводять до їх вчинення» [3, с. 13]. Більш широке трактування цього терміну надає В. А. Суворкін, який пропонує під профілактикою митних правопорушень розуміти спеціальний вид взаємодії уповноважених органів законодавчої, виконавчої й судової влади, місцевого самоврядування, підприємств, громадських формувань та окремих осіб зі здійснення системи заходів із припинення порушень встановленого порядку переміщення товарів, транспортних засобів, а також предметів, вилучених або обмежених

у легальному обігові, через митний кордон України, притягнення до відповідальності винних осіб, виявлення та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню контрабанди та порушенню митних правил, і запобігання їх вчиненню в майбутньому [4].

Таким чином, поняття «профілактика порушень митних правил» в загальному вигляді можна сформулювати як комплекс заходів, які здійснюють відповідні суб'єкти з метою нейтралізації й усунення причин та умов, що сприяють порушенню митних правил і запобігання їх проявам у майбутньому.

Загальноприйнятною є думка вчених про виокремлення двох рівнів профілактики порушень митних правил – загальносоціального і спеціального.

Загальносоціальна профілактика порушень митних правил передбачає всебічний розвиток тих чинників суспільства, які безпосередньо не спрямовані на ліквідацію причин та умов порушень митних правил, але створюють позитивні умови, що виключають або знижують ступінь дії негативних чинників. Цей вид профілактики опосередковано впливає на нейтралізацію причин та умов вчинення порушень митних правил, має певну загальну профілактичну значущість і виступає базовою основою, на якій будуть здійснюватися всі інші профілактичні заходи. До загальносоціальної профілактики порушень митних правил належать заходи соціально-економічного, правового, ідеологічного, організаційного характеру, що забезпечують подальший розвиток суспільства.

Спеціальна профілактика порушень митних правил – це заходи, які безпосередньо спрямовані на усунення причин та умов вчинення порушень митних правил.

Спеціальні профілактичні заходи підрозділяються на загальні та індивідуальні. Загальна профілактика порушень митних правил стосується неперсоніфікованої групи осіб.

До загальних заходів спеціальної профілактики порушень митних правил слід відносити такі заходи: дії, пов'язані з розробкою, впровадженням у практику технічних засобів митного контролю, упровадження новітніх технологій та досягнень

науки й техніки в галузі комп'ютеризації; заходи, які пов'язані з удосконаленням діяльності всіх суб'єктів профілактики порушень митних правил; заходи, які спрямовані на підвищення професійної підготовки, правової та загальної культури працівників митниць, покращення їх соціального та фінансового забезпечення тощо; належне правове забезпечення профілактичної діяльності суб'єктів та ін.

Під індивідуальною профілактикою правопорушень розуміють систематичні заходи цілеспрямованої дії на правосвідомість і дії конкретної особи з метою недопущення її протиправної поведінки в майбутньому. Даний вид профілактики порушень митних правил полягає у своєчасному виявленні осіб, від яких можна очікувати вчинення порушення митних правил, здійснення виховного впливу на таких осіб та оточуюче їх мікро- та макросередовище, вжиття інших заходів.

Основними методами індивідуальної профілактики правопорушення слід визнати переконання і правозастосування.

Метод переконання передбачає роз'яснення особі, стосовно якої здійснюється профілактичний захід, допущених нею помилок і порушень; засудження протиправної поведінки особи, стосовно якої здійснюється профілактичний захід, та попередження про недопустимість такої поведінки надалі; вплив на свідомість такої особи з метою формування у неї бажання відмовитись від дій, що можуть призвести до вчинення правопорушення.

Метод правозастосування використовується лише в разі, якщо мета профілактики не може бути досягнута методом переконання, і полягає у застосуванні до особи, стосовно якої здійснюється профілактика правопорушення, відповідних заходів впливу, а у разі необхідності – в ініціюванні питання про притягнення винної особи до юридичної відповідальності.

Вчені-кримінологи до цих індивідуальних запобіжних заходів додають заходи соціальної допомоги – працевлаштування, поліпшення побутових умов, зміна способу життя шляхом підвищення соціального статусу, освіти, отримання престижної спеці-

альності, лікування, встановлення корисних контактів, вибору життєвих перспектив тощо [5, с. 57]. Вказані заходи мають значення й при проведенні профілактичної роботи як щодо потенційних порушників митних правил, так й щодо осіб, які вже раніше їх вчиняли, оскільки чинниками, що перешкоджають точному виконанню особою приписів митно-правових норм є особливості соціального статусу особи, соціально-демографічні характеристики (стать, вік, сімейний стан тощо), ступінь збігу вимог правової норми з інтересами особи і малої соціальної групи, характер антисоціальної установки особи тощо.

В. М. Бабакін, залежно від стадії антигромадської поведінки та початку профілактичної роботи виділяє такі стадії індивідуальної профілактики:

1) доделіктна профілактика, завданням якої є недопущення формування в особи антигромадської спрямованості на вчинення адміністративних правопорушень, та застосування організаційних заходів, покликаних створити сприятливі умови для правової поведінки;

2) припинення вчинення адміністративного правопорушення на стадії готування або замаху;

3) профілактичні заходи за фактом учиненого адміністративного правопорушення;

4) профілактичні заходи після вчинення адміністративного правопорушення (ці заходи спрямовані на недопущення та усунення факторів, які сприяють вчиненню подібного або іншого правопорушення) [6].

Стосовно порушень митних правил, до доделіктної профілактики можна віднести надання правової допомоги громадянам, консультування з правил переміщення товарів, особистих речей через митний кордон України.

На наступній стадії профілактична робота полягає в тому, щоб схилити особу до відмови від вчинення порушення митних правил, припинити його на стадії підготовки.

У разі вчинення порушення митних правил та притягнення винної особи до відповідальності необхідно сприяти формуванню в особи почуття каяття, бажання сприяти встановленню всіх обставин справи.

До профілактичних заходів після вчинення порушення митних правил слід віднести періодичні та планові перевірки ефективності результатів раніше проведених профілактичних заходів, профілактичний облік осіб, які вчинили порушення митних правил.

С. О. Баранов визначає такі заходи індивідуальної профілактики порушень митних правил: виявлення способів вчинення окремих видів порушень митних правил, усунення причин і умов вчинення конкретного правопорушення, інформування громадян про чинні митні правила, доведення до відома населення про факти покарання порушників митних правил, проведення індивідуальних співбесід працівників митниць та інших правоохоронних органів з громадянами, які прямують через кордон, залучення до проведення індивідуальної профілактичної роботи представників добровільних формувань з охорони державного кордону. Також він пропонує включити до компетенції добровільних формувань по охороні державного кордону функції індивідуальної профілактики щодо осіб, які проживають у прикордонних районах, створення в даній місцевості позаштатних інспекторів митної служби [7].

І. М. Романенко вважає, що до основних заходів індивідуальної профілактики порушень митних правил слід відносити: виявлення осіб, поведінка яких може свідчити про можливість вчинення цією особою адміністративного проступку; вивчення та усунення факторів негативного впливу на них; вивчення можливості створення позитивної обстановки для них; застосування заходів виховного впливу на осіб, які потенційно можуть вчинити правопорушення; періодичні та планові перевірки ефективності результатів профілактичних заходів, які вже були проведені [8, с. 59].

В цілому, погоджуючись із цими вченими, зауважимо, що до профілактичних заходів не слід включати вивчення факторів негативного впливу, виявлення причин правопорушень. Як слушно зауважує Є. В. Додін, включення до профілактики заходів щодо виявлення і вивчення причин право-

порушень та умов, що їм сприяють, порушують цілісність предметів кримінології і адміністративної деліктології, веде до невиправданого розширення предмета профілактики [9, с. 79]. Такий підхід до терміну «профілактика» дістав ширшу підтримку, оскільки підкреслює цілеспрямований, перетворюючий характер профілактичної діяльності, прагнення до досягнення суспільно значущого результату [10, с. 257].

Таким чином, до індивідуальних профілактичних заходів належать: проведення індивідуальних профілактичних бесід працівниками Державної фіскальної служби України (далі – ДФС) та інших уповноважених органів з громадянами, що перетинають митний кордон України; роз'яснення особи, щодо якої здійснюється профілактичний захід, допущеного нею порушення; засудження протиправної поведінки особи, щодо якої здійснюється профілактичний захід та попередження про недопустимість такої поведінки надалі; профілактичний контроль, облік осіб, які вчинили порушення митних правил; періодичні та планові перевірки ефективності результатів профілактичних заходів, які вже були проведені; застосування заходів виховного впливу на осіб, які потенційно можуть вчинити правопорушення, усунення факторів, які негативно на них впливають; внесення до відповідного державного органу, громадської організації або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню порушення митних правил та ін.

Для індивідуальної профілактики порушень митних правил необхідно мати фактичні і правові підстави. Фактичними підставами такої профілактики є реальна поведінка особи, в якій закладене потенційне правопорушення. Такими діями можуть бути виготовлення сховища з метою незаконного переміщення товарів через митний кордон України, підробка документів, внесення неправдивих відомостей до документів (щодо найменування товарів, їх ваги, кількості тощо), які подаються до митного органу як підстава для переміщення товарів тощо.

Правовими підставами проведення індивідуальної профілактичної роботи щодо

попередження порушень митних правил є нормативні акти, до яких відносяться Конституція України, Митний кодекс України, інші закони України, відомчі нормативні акти та ін. Слід зауважити, що аналіз Митного кодексу України та інших нормативно-правових актів з митних питань свідчить про те, що на сьогодні належної правової бази щодо профілактики порушень митних правил поки що не створено.

Ще однією підставою є наявність певних характеристик особи, що дозволяє виділити її з маси інших осіб як тієї, від якої з високим ступенем ймовірності слід очікувати порушення митних правил.

Підставами для застосування заходів індивідуальної профілактики порушень митних правил можуть бути: матеріали, що надійшли до митних органів від інших державних органів, органів місцевого самоврядування; рішення суду; заяви, повідомлення від фізичних, юридичних осіб, громадських формувань; повідомлення в засобах масової інформації, інша достовірна інформація, яка свідчить про замах на скоєння контрабанди чи порушення митних правил.

При цьому суб'єкти, які здійснюють індивідуальну профілактику порушень митних правил (митні органи, прикордонна служба, органи внутрішніх справ, служба безпеки тощо) повинні: доводити до відома населення про факти покарання порушників митних правил через засоби масової інформації, мережу Інтернет; інформувати громадян про чинні митні правила (шляхом розповсюдження пам'яток для пасажирів, що перетинають державний кордон України, розміщення інформації на стендах у пунктах пропуску через державний кордон України тощо), роз'яснювати норми митного законодавства; залучати до проведення індивідуальної профілактичної роботи представників добровільних формувань з охорони державного кордону.

Працівники митниць (митних постів) повинні своєчасно викривати порушників митних правил шляхом ретельного огляду, переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особисто-

го огляду громадян тощо із застосуванням системи управління ризиками відповідно до митного законодавства.

Основними вимогами щодо здійснення профілактичних заходів стосовно конкретної особи мають стати: дотримання законності під час їх проведення; повна характеристика особи, щодо якої проводиться профілактичний захід, достовірні дані про мету й мотиви скоєного нею митного правопорушення, а також їх об'єктивна оцінка з урахуванням усіх установлених обставин; правильний вибір виду, форми й методу профілактики, ретельна підготовка профілактичного заходу. Важливо підкреслити, що застосування заходів індивідуальної профілактики щодо конкретної особи несутимісне з приниженням її честі й гідності.

Слід визнати, що основними проблемами, які потребують розв'язання у зв'язку з реалізацією заходів індивідуальної профілактики порушень митних правил є:

- неналежний рівень комплексних запобіжних заходів, спрямованих на усунення причин і умов вчинення порушень митних правил;

- низький рівень правової культури населення, роз'яснювальної роботи серед громадян з метою формування у них відповідального ставлення до питань дотримання законності, особистої участі в охороні громадського порядку;

- низький рівень ранньої профілактики порушень митних правил, тобто профілактичної роботи з особами, схильними до їх скоєння;

- недосконалість організаційного, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення профілактики порушень митних правил.

До цього слід додати, що крім зазначеного, потребує вирішення проблема нормативно-правового забезпечення індивідуальної профілактики порушень митних правил.

Необхідно зазначити, що сьогодні профілактичні функції покладено на ДФС, утворену на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної фіскальної служби» [11] шляхом реорганізації Міністерства доходів і зборів Украї-

ни. Згідно з п. 3 Положення «Про Державну фіскальну службу України», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 [12] одним із основних завдань ДФС є реалізація державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства.

Відповідно до покладених на неї завдань ДФС запобігає та протидіє контрабанді та порушенням митних правил на митній території України; виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері державної митної справи, вживає заходів до їх усунення; збирає, аналізує, узагальнює інформацію про порушення законодавства у сфері митної справи, за результатами прогнозує тенденції розвитку негативних процесів та має інші повноваження щодо профілактики правопорушень в зазначеній сфері.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, враховуючи важливість окреслених питань, у даний час постає необхідність врегулювання видів, методів, форм профілактики порушень митних правил, порядку проведення профілактичних заходів органами доходів і зборів на нормативному рівні.

У зв'язку з цим, одним із першочергових завдань у боротьбі з порушеннями митних правил має стати розробка і прийняття Положення про профілактику порушень митних правил, яким було б визначено

правові засади, завдання, види, форми, порядок проведення заходів профілактики порушень митних правил. При розробці Положення про профілактику порушень митних правил особливу увагу слід приділити визначенню форм, методів, об'єктів індивідуальної профілактики, організації і порядку проведення індивідуальної профілактичної роботи щодо запобігання порушенням митних правил, встановленню уповноважених на проведення індивідуальних профілактичних заходів суб'єктів. Також необхідність розробки індивідуальних профілактичних заходів потрібно передбачити у Плані діяльності ДФС.

Таким чином, індивідуальна профілактика порушень митних правил – це комплекс заходів індивідуального впливу на свідомість і поведінку осіб, дії яких можуть призвести до порушення митних правил з метою попередження виникнення у них протиправного умислу і його практичної реалізації. Ці заходи необхідно здійснювати з урахуванням індивідуальних особливостей осіб, до яких вони застосовуються, характеру і ступеню прояву протиправної поведінки і за наявності достатніх для цього підстав.

Індивідуальна профілактика порушень митних правил має стати одним із основних дійових напрямів профілактичної діяльності органів доходів і зборів, що сприятиме підвищенню ефективності боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р // Урядовий кур'єр від 05.01.2012 р. – № 2.
2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu-ta/informatsiya-pro-vjittya-zahodiv-schodo-bo/155801.html>.
3. Романенко І. М. Адміністративно-правові засади профілактики порушень митних правил : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / [І. М. Романенко] / Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 17 с.
4. Суворкін В. А. Профілактика митних правопорушень: дефініція, особливості, проблеми / В. А. Суворкін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/2944/%C2#chapter>.

5. Кримінологія : Загальна та особлива частини : підруч. / [І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.], за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.
6. Бабакін В. М. Поняття та система заходів профілактики правопорушень у сфері пасажирських та вантажних перевезень / В. М. Бабакін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/statti/226-admin-pravo/14510-2011-01-18-03-17-37.html>.
7. Баранов С. О. Попередження адміністративних правопорушень, що посягають на митні відносини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право / [С. О. Баранов]. – К., 2002. – 19 с.
8. Романенко І. М. Види профілактики порушень митних правил / І. М. Романенко // Право та державне управління. – 2011. – № 3. – С. 57-60.
9. Додін Е. В. Административная деликтология : курс лекций. / Е. В. Додін. – Одесса : АО «БАХВА», 1997. – 116 с.
10. Додін Є. В. Організація профілактики адміністративних проступків / Є. В. Додін / Сб. науч. тр. Т. II. – Одес. нац. юрид. акад. – Одесса : Полиграф, 2007. – 408 с.
11. Про утворення Державної фіскальної служби : постанова [прийнято КМУ 21 травня 2014 р. № 160] // Урядовий кур'єр від 06.06.2014 р. – № 101.
12. Положення про Державну фіскальну службу України : постанова [прийнято КМУ 21 травня 2014 р. № 236] // Урядовий кур'єр від 08.07.2014 р. – № 120.

Серых О.В. Індивідуальна профілактика в системі заходів профілактики порушень митних правил.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню індивідуальної профілактики порушень митних правил. Визначено поняття, види, форми індивідуальної профілактики порушень митних правил. Сформульовано теоретичні висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення національного митного законодавства.

Ключові слова: індивідуальна профілактика, порушення митних правил, профілактика порушень митних правил.

Серых Е.В. Индивидуальная профилактика в системе мер профилактики нарушений таможенных правил.

Аннотация. Статья посвящена исследованию индивидуальной профилактики нарушений таможенных правил. Определены понятие, виды, формы индивидуальной профилактики нарушений таможенных правил. Сформулированы теоретические выводы и предложения по усовершенствованию национального таможенного законодательства.

Ключевые слова: индивидуальная профилактика, нарушения таможенных правил, профилактика нарушений таможенных правил.

Serykh O. Individual prevention in the system of prevention of violation of customs rules violations.

Summary. The article is devoted to the research of a individual prevention of individual prevention of customs rules violations. Defined concept, types, forms of individual prevention of customs rules violations. The theoretical conclusions are drawn and the propositions directed to improvement of national customs legislation are formulated.

Keywords: individual prevention, customs rules violations, prevention of customs rules violations.

